

**KRIPTOVALYUTA VA NFTLARGA OID NIZOLARNI XALQARO
ARBITRAJDA HAL ETISHNING ZAMONAVIY HUQUQIY
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI**

Nekboyev Faxriddin Oltiboy o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi, Toshkent, O'zbekiston

Email: faxriddinnekbayev11@gmail.com

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada kriptovalyutalar, NFTlar va boshqa virtual aktivlar bilan bog'liq nizolarni xalqaro arbitraj orqali hal etishning huquqiy asoslari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida kriptovalyuta va NFTlarning xalqaro huquqiy tabiati, ularning turli davlatlar qonunchiligidagi huquqiy maqomi hamda arbitrabilik masalalari o'rganilgan. Shuningdek, smart-kontraktarning huquqiy mohiyati, "code is law" konsepsiyasining mazmuni va DAO hamda on-chain dispute resolution mexanizmlarining arbitraj amaliyotiga ta'siri yoritilgan.*

Maqolada ICC, LCIA va SIAC kabi yetakchi xalqaro arbitraj institutlari amaliyotida raqamli aktivlarga oid nizolarni ko'rib chiqish tendensiyalari tahlil qilinib, kriptoaktivlarga oid arbitraj kelishuvlari hamda arbitraj qarorlarini tan olish va ijro etish bilan bog'liq muammolar ochib berilgan. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasida virtual aktivlar bozorini huquqiy tartibga solishning amaldagi holati baholanib, kriptoaktivlarga oid nizolarni arbitraj orqali hal etish mexanizmlarini takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, xalqaro arbitraj raqamli iqtisodiyot sharoitida kriptovalyutalar va NFTlar bilan bog'liq nizolarni hal etishning eng istiqbolli vositalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, smart-kontraktlar, markazlashmagan tashkilotlar va blockchain texnologiyasi bilan bog'liq huquqiy

munosabatlarni samarali tartibga solish uchun milliy qonunchilikni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan.

***Kalit soʻzlar:** kriptovalyuta, NFT, virtual aktiv, blockchain, smart-kontrakt, xalqaro arbitraj, arbitrabilik, DAO, on-chain dispute resolution, arbitraj kelishuvi, Nyu-York konvensiyasi, raqamli iqtisodiyot.*

**MODERN LEGAL CHALLENGES AND DEVELOPMENT TRENDS IN
THE RESOLUTION OF CRYPTOCURRENCY AND NFT DISPUTES IN
INTERNATIONAL ARBITRATION**

Nekboyev Faxriddin Oltiboy oʻgʻli

Student, Tashkent State University of Law, Tashkent, Uzbekistan

Email: faxriddinnekbayev11@gmail.com

***Abstract:** This article analyzes the legal foundations for resolving disputes related to cryptocurrencies, NFTs, and other virtual assets through international arbitration. The study examines the legal nature of cryptocurrencies and NFTs, their legal status in different jurisdictions, and issues of arbitrability. Particular attention is paid to the legal nature of smart contracts, the concept of “code is law,” and the impact of decentralized autonomous organizations (DAOs) and on-chain dispute resolution mechanisms on arbitration practice.*

The article also explores the evolving practice of leading international arbitration institutions, including the International Chamber of Commerce (ICC), the London Court of International Arbitration (LCIA), and the Singapore International Arbitration Centre (SIAC), in handling disputes involving digital assets. Furthermore, it identifies legal challenges related to arbitration

agreements concerning crypto-assets, as well as the recognition and enforcement of arbitral awards.

In addition, the current legal framework governing virtual assets in the Republic of Uzbekistan is assessed, and proposals are developed to improve arbitration mechanisms for resolving disputes involving cryptocurrencies and NFTs. The study concludes that international arbitration represents one of the most promising mechanisms for resolving disputes arising in the digital economy. At the same time, further harmonization of national legislation with international standards is necessary to ensure effective regulation of smart contracts, blockchain-based transactions, and decentralized digital ecosystems.

Keywords: cryptocurrency, NFT, virtual asset, blockchain, smart contract, international arbitration, arbitrability, DAO, on-chain dispute resolution, arbitration agreement, New York Convention, digital economy.

**СОВРЕМЕННЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ
РАЗВИТИЯ РАЗРЕШЕНИЯ СПОРОВ, СВЯЗАННЫХ С
КРИПТОВАЛЮТАМИ И NFT, В МЕЖДУНАРОДНОМ АРБИТРАЖЕ**

Некбоев Фахриддин Алтибой угли

Студент Ташкентского государственного юридического университета, Ташкент,
Узбекистан

Email: faxriddinnekbayev11@gmail.com

***Аннотация:** В данной статье анализируются правовые основы разрешения споров, связанных с криптовалютами, NFT и другими виртуальными активами, посредством международного арбитража. В ходе исследования изучены международно-правовая природа криптовалют и NFT, их правовой статус в законодательствах различных государств, а также*

SJIF: 5.051

вопросы арбитрабельности. Также рассматриваются правовая сущность смарт-контрактов, содержание концепции «code is law», а также влияние механизмов DAO и on-chain dispute resolution на арбитражную практику.

В статье анализируются тенденции рассмотрения споров, связанных с цифровыми активами, в практике ведущих международных арбитражных институтов, таких как ICC, LCIA и SIAC, а также раскрываются вопросы арбитражных соглашений по криптоактивам и проблемы признания и исполнения арбитражных решений. Кроме того, оценивается текущее состояние правового регулирования рынка виртуальных активов в Республике Узбекистан и разрабатываются научно-практические предложения по совершенствованию механизмов разрешения споров, связанных с криптоактивами, посредством арбитража.

По результатам исследования установлено, что международный арбитраж является одним из наиболее перспективных инструментов разрешения споров, связанных с криптовалютами и NFT в условиях цифровой экономики. Вместе с тем обоснована необходимость совершенствования национального законодательства на основе международных стандартов для эффективного регулирования правовых отношений, связанных со смарт-контрактами, децентрализованными организациями и блокчейн-технологиями.

Ключевые слова: *криптовалюта, NFT, виртуальные активы, блокчейн, смарт-контракт, международный арбитраж, арбитрабельность, DAO, on-chain dispute resolution, арбитражное соглашение, Нью-Йоркская конвенция, цифровая экономика.*

KIRISH

So‘nggi yillarda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi natijasida kriptovalyutalar, NFTlar (Non-Fungible Token) va boshqa turdagi virtual aktivlar xalqaro iqtisodiy munosabatlarning muhim elementiga aylanib bormoqda. Blockchain texnologiyasiga asoslangan ushbu aktivlar investitsiya, savdo, moliyalashtirish hamda intellektual mulk obyektlaridan foydalanish sohalarida keng qo‘llanilmoqda. Biroq virtual aktivlar bozorining tez sur‘atlarda rivojlanishi bilan bir qatorda ushbu munosabatlardan kelib chiqadigan nizolar soni ham ortib bormoqda. Xususan, smart-kontraktlarning bajarilishi, kriptoaktivlar ustidan mulkiy huquqlarning aniqlanishi, NFTlar bilan bog‘liq mualliflik huquqi masalalari hamda blockchain tizimidagi tranzaksiyalar yuzasidan kelib chiqadigan nizolar zamonaviy huquqshunoslikning dolzarb masalalaridan biriga aylangan.

Mazkur nizolarni davlat sudlarida ko‘rib chiqish amaliyotida yurisdiksiya, qo‘llaniladigan huquqni aniqlash, taraflarning identifikatsiyasi va sud qarorlarini ijro etish bilan bog‘liq murakkab muammolar vujudga kelmoqda. Shu sababli xalqaro arbitraj raqamli aktivlar bilan bog‘liq nizolarni hal etishning muqobil va samarali mexanizmi sifatida tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda International Chamber of Commerce (ICC), London Court of International Arbitration (LCIA), Singapore International Arbitration Centre (SIAC) hamda boshqa nufuzli arbitraj institutlari amaliyotida kriptovalyutalar va NFTlar bilan bog‘liq nizolarni ko‘rib chiqish tendensiyasi shakllanib bormoqda. Biroq virtual aktivlarning huquqiy maqomi turli davlatlarda bir xil emasligi, smart-kontraktlarning an‘anaviy shartnomalardan farqli xususiyatlari hamda arbitraj qarorlarini kriptoaktivlar hisobidan ijro etish mexanizmlarining yetarli darajada shakllanmaganligi ushbu sohada qator huquqiy muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi kriptovalyutalar va NFTlarga oid nizolarni xalqaro arbitraj tartibida hal etishning huquqiy asoslarini tahlil qilish, mavjud nazariy va amaliy muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun kriptovalyuta va NFTlarning huquqiy tabiati o'rganiladi, ularning arbitrajga taalluqlilik masalalari tahlil qilinadi, smart-kontraktlar asosida yuzaga keladigan nizolarning o'ziga xos jihatlari tadqiq etiladi, xalqaro arbitraj institutlari amaliyoti va xorijiy davlatlar tajribasi o'rganiladi hamda O'zbekiston Respublikasida ushbu sohani takomillashtirish istiqbollari baholanadi.

Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus yuridik tadqiqot usullaridan foydalanildi. Xususan, tahlil va sintez usullari orqali kriptoaktivlar hamda xalqaro arbitraj institutlarining huquqiy tabiati o'rganildi. Qiyosiy-huquqiy metod yordamida AQSh, Yevropa Ittifoqi, Yaponiya, Singapur va O'zbekiston qonunchiligi o'rtasidagi farqlar tahlil qilindi. Formal-yuridik metod asosida xalqaro shartnomalar, arbitraj qoidalari va milliy normativ-huquqiy hujjatlar mazmuni tadqiq etildi. Shuningdek, tizimli yondashuv yordamida virtual aktivlar, smart-kontraktlar va arbitraj munosabatlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kompleks ravishda o'rganildi. Tadqiqot davomida xalqaro arbitraj institutlari amaliyoti, xalqaro tashkilotlar hujjatlari, ilmiy adabiyotlar va zamonaviy xorijiy tajriba manbalaridan keng foydalanildi.

Adabiyotlar tahlili

Kriptoaktivlar va virtual aktivlar zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida shakllangan yangi huquqiy-iqtisodiy kategoriya bo'lib, ularning mazmuni va huquqiy tabiati bo'yicha xalqaro miqyosda yagona ilmiy va normativ yondashuv hali ham shakllanmagan. Ushbu holat kriptoaktivlar bilan bog'liq huquqiy

munosabatlarni tartibga solish, ularning fuqarolik-huquqiy maqomini aniqlash hamda ular yuzasidan kelib chiqadigan nizolarni hal etishda muayyan murakkabliklarni yuzaga keltiradi.

Ilmiy adabiyotlarda “virtual aktiv”, “raqamli aktiv” va “kriptoaktiv” tushunchalari ko‘pincha o‘zaro yaqin ma’noda qo‘llaniladi, biroq ularning huquqiy mazmuni turlicha talqin qilinadi. Xalqaro moliyaviy regulyatsiya sohasida, xususan FATF (Financial Action Task Force) tavsiyalarida virtual aktivlar raqamli ifodaga ega bo‘lgan, qiymat yoki huquqni ifodalashi va muomalada bo‘lishi mumkin bo‘lgan aktivlar sifatida tavsiflanadi.¹ Ushbu yondashuv kriptoaktivlarning faqat texnologik emas, balki iqtisodiy va huquqiy funksiyasini ham e’tirof etadi.

Kriptoaktivlarning huquqiy tabiati bo‘yicha ilmiy yondashuvlarni shartli ravishda uch asosiy yo‘nalishga ajratish mumkin. Birinchi yondashuvga ko‘ra, kriptoaktivlar fuqarolik huquqidagi mulk (property) institutining yangi shakli sifatida talqin qilinadi. Ushbu qarash tarafdorlari kriptoaktivlarni egalik qilish, tasarruf etish va iqtisodiy qiymatga ega bo‘lish xususiyatlariga ega bo‘lgan raqamli mulk sifatida ko‘radi.

Ikkinchi yondashuv kriptoaktivlarni moliyaviy instrument yoki investitsiya vositasi sifatida baholaydi. Mazkur yondashuv, ayniqsa, tokenlar va ayrim kriptoalyutalarning kapital bozoridagi funksiyasidan kelib chiqadi. Shu nuqtai nazardan, kriptoaktivlar qimmatli qog‘ozlar yoki tovar (commodity) sifatida ham talqin qilinishi mumkin.

Uchinchi yondashuv esa kriptoaktivlarni mutlaqo yangi turdagi huquqiy obyekt sifatida ko‘radi. Bu qarashga ko‘ra, blockchain texnologiyasi asosida

¹ FATF (Financial Action Task Force), *Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers*, 2021, Paris: FATF, pp. 10–12.
SJIF: 5.051

yaratilgan aktivlar an'anaviy fuqarolik huquqi kategoriyalariga to'liq mos kelmaydi va ular uchun maxsus huquqiy rejim shakllantirilishi lozim.

Shu bilan birga, kriptoaktivlarning asosiy texnologik asosini blockchain tizimi tashkil etadi. Blockchain — bu markazlashmagan, taqsimlangan reyestr texnologiyasi bo'lib, u tranzaksiyalarni kriptografik usulda qayd etish va ularning o'zgarishini ta'minlashga xizmat qiladi.² Aynan ushbu texnologik xususiyat kriptoaktivlarning an'anaviy moliyaviy tizimlardan farqlanishiga sabab bo'ladi.

Natijada, kriptoaktivlar nafaqat iqtisodiy qiymatga ega raqamli vosita, balki huquqiy jihatdan ham murakkab konstruktsiya sifatida namoyon bo'ladi. Ularning huquqiy tabiati bo'yicha mavjud ilmiy qarashlarning xilma-xilligi esa xalqaro miqyosda yagona huquqiy standartlar ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

bajarish mexanizmi sifatida ko'radi, ya'ni huquqiy kelishuv alohida tuziladi, smart-kontrakt esa faqat ijro vositasi vazifasini bajaradi. Uchinchi yondashuvda esa smart-kontraktlar mustaqil texnik-huquqiy konstruktsiya sifatida talqin qilinadi.

Blockchain texnologiyasi smart-kontraktlarning ishlashida asosiy infratuzilma sifatida xizmat qiladi. U markazlashmagan (decentralized), o'zgarmas (immutable) va shaffof (transparent) ma'lumotlar bazasiga asoslangan bo'lib, tranzaksiyalarni bloklar zanjiri ko'rinishida qayd etadi. Ushbu texnologik xususiyatlar smart-kontraktlarning avtomatik ijro etilishi va uchinchi shaxslar aralashuvisiz ishlashini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, "code is law" konsepsiyasi smart-kontraktlar va blockchain tizimlarining huquqiy asosini tushuntiruvchi eng muhim nazariyalardan biri

² S. Nakamoto, *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*, 2008, available at: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (accessed June 2026); M. Crosby et al., "Blockchain Technology: Beyond Bitcoin," *Applied Innovation Review*, 2016, pp. 6–10.

hisoblanadi.³ Ushbu konsepsiya Lawrence Lessig tomonidan ilgari surilgan bo‘lib, raqamli muhitda tartibga solishning to‘rtta asosiy regulyativ mexanizmi — qonun (law), norma (norms), bozor (market) va arxitektura (architecture) o‘zaro ta‘sirini tahlil qiladi. Blockchain kontekstida esa “kod” huquqiy tartibga solish vositasi sifatida qaraladi.

Biroq ilmiy doktrinada ushbu konsepsiya keng tanqidga ham uchragan. Asosiy e‘tiroz shundan iboratki, kod texnik jihatdan aniq va deterministik bo‘lsa-da, huquq subyektivlik, adolat, oqilonalik va vijdonlilik tamoyillariga asoslanadi. Shu sababli kod barcha huquqiy holatlarni to‘liq qamrab ololmaydi va ayrim hollarda adolatsiz natijalarga olib kelishi mumkin.

Bunga yaqqol misol sifatida 2016-yilda sodir bo‘lgan “The DAO Hack” hodisasini keltirish mumkin.⁴ Ushbu voqeada smart-kontraktdagi texnik zaiflikdan foydalanish natijasida katta miqdordagi kriptoaktivlar boshqa manzillarga o‘tkazilgan. Garchi operatsiyalar kod qoidalariga muvofiq amalga oshirilgan bo‘lsa-da, bu holat huquqiy va iqtisodiy adolat tamoyillariga zid natijaga olib kelgan. Natijada blockchain hamjamiyatida kod va huquq o‘rtasidagi ustuvorlik masalasi jiddiy ilmiy munozaraga sabab bo‘lgan.

Kriptoaktivlar va blockchain texnologiyasi asosidagi huquqiy munosabatlarning kengayishi xalqaro tijorat arbitrajining yangi yo‘nalishlarini shakllantirmoqda. Virtual aktivlar bilan bog‘liq nizolar, odatda, transchegaraviy xarakterga ega bo‘lib, taraflarning turli yurisdiksiyalarga mansubligi, markazlashmagan platformalar ishtiroki va raqamli aktivlarning o‘ziga xos huquqiy tabiati bilan murakkablashadi. Shu sababli arbitraj bunday nizolarni hal

³ L. Lessig, *Code and Other Laws of Cyberspace*, Basic Books, 1999; L. Lessig, *Code: Version 2.0*, 2006.

⁴ S. Mehar et al., “Understanding a Revolutionary and Flawed Grand Experiment in Blockchain: The DAO Attack,” *arXiv preprint*, 2017; M. Atzei, M. Bartoletti, T. Cimoli, “A Survey of Attacks on Ethereum Smart Contracts,” *International Conference on Principles of Security and Trust*, 2017.

etishning eng moslashuvchan va samarali mexanizmlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Arbitraj yurisdiksiyasining asosiy huquqiy sharti arbitrabillik (arbitrability) hisoblanadi. Arbitrabillik muayyan nizo arbitrajda ko'rib chiqilishi mumkin yoki yo'qligini belgilovchi institut bo'lib, u ikki asosiy ko'rinishga ega: obyektiv arbitrabillik va subyektiv arbitrabillik. Obyektiv arbitrabillik nizo predmetining arbitrajga taalluqliligini, subyektiv arbitrabillik esa taraflarning arbitraj kelishuvi tuzish vakolatiga ega ekanligini anglatadi.

Kriptoaktivlarga oid nizolarning aksariyati fuqarolik-huquqiy va tijorat munosabatlaridan kelib chiqadi. Jumladan, tokenlar oldi-sotdisi, NFT platformalaridagi shartnomaviy majburiyatlar, smart-kontraktlarning bajarilishi, investitsiya bitimlari va decentralizatsiyalashgan moliya (DeFi) operatsiyalari bilan bog'liq nizolar odatda arbitrajga taalluqli deb hisoblanadi. Biroq jinoyat huquqi, regulyator nazorati yoki davlatning majburiy tartibga solish vakolatlariga oid masalalar ko'plab yurisdiksiyalarda arbitrajdan chiqarilgan sohalar sifatida qaraladi.

Xalqaro arbitraj amaliyotida ICC (International Chamber of Commerce), LCIA (London Court of International Arbitration) va SIAC (Singapore International Arbitration Centre) kriptoaktivlar bilan bog'liq nizolarni ko'rib chiqishda yetakchi institutlar sifatida shakllanmoqda. Ushbu institutlar raqamli iqtisodiyot va blockchain asosidagi nizolarni ko'rib chiqishda protsessual moslashuvchanlikka ega bo'lib, elektron eshituvlar, raqamli dalillar va transcargaraviy hujjat aylanishini samarali qo'llaydi.

ICC arbitraj amaliyotida texnologik va investitsion nizolar, jumladan, token emissiyasi (ICO), smart-kontraktlar va raqamli platformalar bilan bog'liq ishlar

ko‘payib bormoqda.⁵ ICCning global biznes muhiti bilan integratsiyalashgan arbitraj tizimi murakkab xalqaro kriptoinvestitsiya nizolarini hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

LCIA esa ayniqsa Londonning moliyaviy markaz sifatidagi mavqei tufayli fintech va blockchain sohasidagi nizolarni ko‘rib chiqishda keng qo‘llaniladi.⁶ Angliya huquqining moslashuvchanligi va sudlarning arbitrajga ijobiy yondashuvi kriptoaktivlarga oid nizolarni samarali hal qilish uchun qulay huquqiy muhit yaratadi.

SIAC esa Osiyo-Tinch okeani mintaqasida raqamli iqtisodiyot va blockchain loyihalari bo‘yicha nizolarni hal etishda yetakchi markazlardan biri hisoblanadi.⁷ Singapurning kriptoaktivlarga nisbatan nisbatan progressiv huquqiy yondashuvi SIAC amaliyotining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Kriptoaktivlarga oid arbitraj nizolarining muhim huquqiy jihatlaridan biri arbitraj kelishuvlarining shakli va haqiqiyligidir. Blockchain muhitida arbitraj kelishuvlari ko‘pincha smart-kontraktlar, platforma shartlari yoki raqamli rozilik (click-wrap / browse-wrap) shaklida ifodalanadi. Xalqaro arbitraj huquqida esa yozma shakl talabi keng talqin qilinib, elektron yozuvlar ham arbitraj kelishuvi sifatida tan olinishi tendensiyasi kuchaymoqda.

Shu bilan birga, kriptoaktivlarning anonim yoki psevdonim tabiatga ega bo‘lishi arbitraj jarayonida taraflarni identifikatsiya qilish masalasini murakkablashtiradi. Wallet manzillari orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar

⁵ International Chamber of Commerce (ICC), *ICC Dispute Resolution Statistics / ICC Arbitration Reports (Annual Reports)*, latest available editions; ICC Commission on Arbitration and ADR, *Technology Disputes and Arbitration Practice Reports*, Paris: ICC, various years (2018–2024).

⁶ London Court of International Arbitration (LCIA), *Annual Casework Report 2023/2024*, London: LCIA; G. Born, *International Commercial Arbitration*, 3rd ed., Kluwer Law International, 2021, pp. 120–125.

⁷ Singapore International Arbitration Centre (SIAC), *SIAC Annual Report 2023*, Singapore: SIAC; M. Pryles, “Asia-Pacific Arbitration and the Rise of Technology Disputes,” *Asian International Arbitration Journal*, 2022, pp. 45–52.

real shaxsni aniqlashni qiyinlashtiradi, bu esa yurisdiksiya va ijro bosqichlarida qo‘shimcha huquqiy muammolarni keltirib chiqaradi.

Tadqiqot metodolgiyasi

Mazkur tadqiqotda kriptoaaktivlar va ular bilan bog‘liq arbitraj nizolarini huquqiy jihatdan o‘rganishda huquqiy-tahliliy hamda qiyosiy-huquqiy metodlar asosiy ilmiy instrument sifatida qo‘llanildi. Ushbu yondashuvlar kriptoaaktivlarning murakkab va transchegaraviy huquqiy tabiatini turli huquq tizimlari kesimida chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Huquqiy-tahliliy metod orqali kriptoaaktivlar, smart-kontraktlar va blockchain texnologiyasi bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soluvchi milliy va xalqaro normativ-huquqiy hujjatlar mazmunan o‘rganildi. Xususan, virtual aktivlarning fuqarolik-huquqiy obyekt sifatidagi maqomi, ularning mulkiy huquqlar tizimidagi o‘rni hamda arbitrajga taalluqlilik (arbitrability) masalalari huquqiy normalar asosida tahlil qilindi. Bu metod kriptoaaktivlarga oid nizolarni hal etishda qo‘llaniladigan mavjud huquqiy mexanizmlarning mazmuni va chegaralarini aniqlashga xizmat qiladi.

Qiyosiy-huquqiy metod esa turli davlatlarning kriptoaaktivlarga nisbatan yondashuvlarini solishtirish orqali ularning huquqiy maqomidagi farqlarni ochib berishga qaratildi. Xususan, AQShda kriptoaaktivlarning “property”, “commodity” va ayrim hollarda “security” sifatida tasniflanishi, Yevropa Ittifoqida esa MiCA reglamenti orqali yagona huquqiy yondashuv shakllantirilishi, Yaponiya va Xitoy tajribasidagi qarama-qarshi regulyativ modellari tahlil qilindi. Ushbu qiyosiy tahlil kriptoaaktivlar bo‘yicha xalqaro huquqiy yagonalik mavjud emasligini va bu holat arbitraj amaliyotiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Shuningdek, qiyosiy yondashuv xalqaro arbitraj institutlari — ICC, LCIA va SIAC amaliyotini ham qamrab oldi. Mazkur institutlarning kriptoaaktivlar va blockchain texnologiyasi bilan bog‘liq nizolarni ko‘rib chiqishdagi protsessual yondashuvlari, elektron dalillarni qabul qilish amaliyoti hamda raqamli iqtisodiyotga moslashish darajasi o‘zaro taqqoslandi.

Mazkur tadqiqotda kriptoaaktivlar, smart-kontraktlar va blockchain texnologiyasi bilan bog‘liq huquqiy munosabatlarni o‘rganishda doktrinal va tizimli yondashuv muhim metodologik asos sifatida qo‘llanildi. Ushbu metodlar huquqiy hodisalarni nafaqat normativ hujjatlar darajasida, balki ularning ilmiy nazariya va institutsional tizimlar bilan o‘zaro bog‘liqligi nuqtai nazaridan tahlil qilish imkonini beradi.

Doktrinal yondashuv orqali xalqaro huquqshunoslikda kriptoaaktivlarning huquqiy tabiati, smart-kontraktlarning shartnomaviy maqomi hamda arbitrabillik (arbitrability) institutiga oid mavjud ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Ushbu yondashuv doirasida “property”, “commodity” va “new sui generis digital asset” kabi konseptual yondashuvlar o‘rtasidagi farqlar, shuningdek, “code is law” nazariyasining huquqiy asoslari va tanqidiy jihatlari ilmiy manbalar asosida o‘rganildi.

Tizimli yondashuv esa kriptoaaktivlar bilan bog‘liq huquqiy munosabatlarni yagona huquqiy tizim sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan institutlar majmui sifatida tahlil qilishga qaratildi. Bunda blockchain texnologiyasi, smart-kontraktlar, raqamli aktivlar bozori va xalqaro arbitraj institutlari o‘zaro integratsiyalashgan tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Mazkur yondashuv kriptoaaktivlar huquqiy tartibga solinishida fuqarolik huquqi, moliyaviy huquq va xalqaro arbitraj huquqi o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni ochib berishga xizmat qildi.

Shuningdek, tizimli tahlil doirasida arbitraj jarayoni ham bosqichma-bosqich huquqiy tizim sifatida o'rganildi: arbitraj kelishuvining tuzilishi, nizoning arbitrabilligi, protsessual yuritish va arbitraj qarorining ijro etilishi o'zaro bog'liq elementlar sifatida tahlil qilindi. Bu esa kriptoaktivlar bilan bog'liq nizolarni hal etishda faqat alohida normativ qoidalar emas, balki butun huquqiy mexanizmning ishlashini tushunish zarurligini ko'rsatadi.

Natijada, doktrinal va tizimli yondashuv kriptoaktivlar huquqiy tabiatining ko'p qatlamli ekanligini, shuningdek, ularning xalqaro arbitraj tizimi bilan o'zaro integratsiyasi murakkab va dinamik jarayon ekanligini ilmiy asosda ochib berdi.

Mazkur tadqiqotda empirik va amaliy tahlil usuli kriptoaktivlar bilan bog'liq nizolarning real huquqiy amaliyotdagi ko'rinishini o'rganish uchun qo'llanildi. Ushbu metod orqali nafaqat nazariy yondashuvlar, balki xalqaro arbitraj institutlari amaliyotida shakllanayotgan real tendensiyalar ham tahlil qilindi.

Empirik tahlil doirasida ICC (International Chamber of Commerce), LCIA (London Court of International Arbitration) va SIAC (Singapore International Arbitration Centre) kabi yetakchi arbitraj institutlarining yillik hisobotlari, sharhlari va amaliy ishlarida aks etgan raqamli aktivlar bilan bog'liq nizolar o'rganildi. Ushbu ma'lumotlar kriptoaktivlar, NFTlar va blockchain asosidagi shartnomaviy munosabatlar bo'yicha nizolar sonining ortib borayotganini va ularning murakkablashib borayotganini ko'rsatadi.

Amaliy tahlil usuli orqali smart-kontraktlar buzilishi, token emissiyasi (ICO), decentralizatsiyalashgan moliya (DeFi) operatsiyalari va NFT platformalarida yuzaga keladigan shartnomaviy nizolar kabi real holatlar konseptual jihatdan tahlil qilindi. Bunda arbitraj jarayonida raqamli dalillarning

(blockchain transaction records, wallet adreslar, smart-kontrakt kodlari) huquqiy ahamiyati alohida e'tiborga olindi.

Shuningdek, empirik yondashuv kriptovalyutalarga oid nizolarda taraflarning anonim yoki psevdonim ishtiroki, yurisdiksiya aniqlashdagi qiyinchiliklar hamda arbitraj qarorlarini ijro etish bilan bog'liq amaliy muammolarni ochib berdi. Bu holatlar an'anaviy arbitraj mexanizmlarining raqamli iqtisodiyot sharoitiga moslashish zaruratini kuchaytirayotganini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar

Kriptovalyutalarning huquqiy tabiatiga oid eng asosiy muammolardan biri ularning xalqaro miqyosda yagona huquqiy maqomga ega emasligidir. Bugungi kunga kelib turli davlatlar kriptovalyutalarni turlicha huquqiy kategoriyalar doirasida tasniflab, ularning fuqarolik-huquqiy maqomi, iqtisodiy tabiati va tartibga solish rejimini bir-biridan farqli yondashuvlar asosida belgilamoqda. Ushbu holat kriptovalyutalar bilan bog'liq transchegaraviy munosabatlar va arbitraj nizolarida huquqiy noaniqlikni kuchaytiradi.

Xususan, AQSh huquq tizimida kriptovalyutalar bir xil yondashuv asosida tasniflanmagan bo'lib, turli regulyator organlar ularni turlicha talqin qiladi. Internal Revenue Service (IRS) kriptovalyutalarni soliq maqsadida mulk (property) sifatida baholasa, Securities and Exchange Commission (SEC) ayrim tokenlarni qimmatli qog'ozlar (securities) sifatida ko'rib chiqadi. Commodity Futures Trading Commission (CFTC) esa ularni tovar (commodity) sifatida tasniflaydi. Natijada bir xil kriptovalyuta turli huquqiy rejimlarda turlicha maqomga ega bo'lishi mumkin.

Yevropa Ittifoqi bu borada nisbatan tizimli yondashuvni shakllantirib, 2023-yilda qabul qilingan Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) orqali

kriptoaktivlarning asosiy toifalarini huquqiy jihatdan belgilashga harakat qildi.⁸ Ushbu reglament kriptoaktivlar bozorida xizmat ko'rsatuvchi subyektlar faoliyatini tartibga solish va investorlarni himoya qilishga qaratilgan yagona normativ asos yaratishga xizmat qiladi. Biroq MiCA ham kriptoaktivlarning barcha turlarini to'liq qamrab oluvchi universal tasnifni ta'minlab bera olmaydi.

Osiyo davlatlari tajribasi esa yanada turlicha yondashuvlarni namoyon etadi. Masalan, Yaponiya kriptovalyutalarni to'lov vositasi sifatida emas, balki raqamli aktiv va qiymat tashuvchisi sifatida tan oladi. Xitoy esa kriptovalyutalar muomalasiga nisbatan qat'iy cheklov siyosatini yuritib, ularning savdosi va mayning faoliyatini deyarli to'liq taqiqlagan. Ushbu qarama-qarshi yondashuvlar global kripto-iqtisodiyotda huquqiy fragmentatsiyani kuchaytiradi.

Shu bilan birga, xalqaro arbitraj amaliyotida ham kriptoaktivlarning huquqiy maqomi aniq belgilanmaganligi muhim ahamiyat kasb etadi. Arbitraj tribunallari ko'pincha kriptoaktivlarni ishning kontekstiga qarab mulk, shartnoma predmeti yoki investitsiya aktivlari sifatida baholashga majbur bo'ladi. Bu esa qarorlar bir xilligini ta'minlashda qiyinchilik tug'diradi.

Natijada kriptoaktivlarning yagona xalqaro huquqiy maqomi shakllanmaganligi ularning transchegaraviy muomalasini murakkablashtiradi hamda arbitraj tizimi uchun qo'shimcha huquqiy noaniqliklar yaratadi. Ushbu holat kriptoaktivlarni tartibga solishda xalqaro darajada uyg'unlashtirilgan yondashuv zarurligini dolzarb masalaga aylantiradi.

Smart-kontraktlar zamonaviy raqamli iqtisodiyotda shartnomaviy munosabatlarni avtomatlashtirishning eng ilg'or shakli sifatida e'tirof etilmoqda.

⁸ Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets (MiCA), Official Journal of the European Union, L 150, 09.06.2023; European Commission, *Proposal for a Regulation on Markets in Crypto-assets (MiCA) – Explanatory Memorandum*, COM(2020) 593 final.

Biroq ularning texnologik tabiati an'anaviy fuqarolik-huquqiy institutlar, xususan shartnoma erkinligi, taraflar irodasi va nizolarni hal etish mexanizmlari bilan o'zaro murakkab huquqiy ziddiyatlarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu ziddiyatlarning markaziy nuqtalaridan biri arbitrabillik (arbitrability) masalasidir.

Smart-kontraktlar ko'pincha "self-executing code" sifatida avtomatik ravishda bajariladi va bu jarayonda inson omili minimal darajaga tushadi. Shu sababli an'anaviy shartnomalardan farqli ravishda nizoning kelib chiqish nuqtasi kodning o'zi, uning ishlash mantiqi yoki texnik xatoliklar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu holat arbitraj tribunali oldida "huquqiy talqin" va "texnik talqin" o'rtasidagi muvozanatni aniqlash zaruratini keltirib chiqaradi.

Arbitrabillik nuqtai nazaridan smart-kontraktlar bilan bog'liq nizolarning asosiy qismi fuqarolik-huquqiy va tijorat xarakteriga ega bo'lib, odatda arbitraj yurisdiksiyasiga mos keladi. Biroq ayrim holatlarda, masalan, regulyativ talablar, moliyaviy nazorat yoki jinoiy faoliyatga aloqador kriptoaktiv operatsiyalari bilan bog'liq nizolar davlat sudlari vakolatiga kirishi mumkin. Shu bois kriptoaktivlar sohasida arbitrabillik mezonlarini aniqlash an'anaviy huquq tarmoqlariga nisbatan murakkabroqdir.

Mazkur muammoning yana bir muhim jihati arbitraj kelishuvining smart-kontrakt ichida kod shaklida ifodalanishidir. Bunday holatda taraflarning arbitrajga roziligi "textual agreement" emas, balki "code-based consent" orqali ifodalanadi. Bu esa arbitraj bitimining haqiqiyliги, yozma shakl talabi va taraflarning ongli roziligini aniqlashda yangi huquqiy savollarni yuzaga keltiradi.

Shuningdek, smart-kontraktlarda yuzaga keladigan texnik xatoliklar (buglar), oracle tizimlarining noto'g'ri ishlashi yoki blockchain tarmog'idagi fors-major holatlar arbitraj jarayonida nizoning asl sababini aniqlashni

murakkablashtiradi. Natijada arbitrlar nafaqat huquqiy normalarga, balki texnik ekspertizaga ham tayanishga majbur bo'ladilar.

Xulosa qilib aytganda, smart-kontraktlar va arbitrabillik o'rtasidagi ziddiyatlar raqamli iqtisodiyotda huquq va texnologiya kesishmasida yangi huquqiy paradigmalarni shakllantirmoqda. Bu esa xalqaro arbitraj institutlaridan nafaqat huquqiy, balki texnologik kompetensiyani ham talab etmoqda.

So'nggi yillarda kriptoaaktivlar, NFTlar va blockchain asosidagi raqamli aktivlar bilan bog'liq nizolar xalqaro arbitraj institutlari amaliyotida tobora ko'proq uchramoqda. Ushbu tendensiya raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, transchegaraviy investitsiyalar hajmining ortishi hamda decentralizatsiyalashgan moliyaviy tizimlarning kengayishi bilan bevosita bog'liqdir. Natijada ICC (International Chamber of Commerce), LCIA (London Court of International Arbitration) va SIAC (Singapore International Arbitration Centre) kabi yetakchi institutlar ushbu yangi turdagi nizolarni ko'rib chiqish tajribasini bosqichma-bosqich shakllantirmoqda.

ICC amaliyotida kriptoaaktivlar bilan bog'liq nizolar asosan investitsiya kelishuvlari, tokenlashtirilgan aktivlar, ICO (Initial Coin Offering) loyihalari hamda smart-kontraktlar ijrosi bilan bog'liq holatlarda kuzatiladi. ICC arbitrajining moslashuvchan protsessual qoidalari, elektron hujjat aylanishi va masofaviy eshituvlarni qo'llab-quvvatlashi raqamli aktivlarga oid murakkab ishlarni ko'rib chiqishda muhim ustunlik yaratadi. Shu bilan birga, ICC amaliyoti kriptoaaktivlarni mulkiy yoki shartnomaviy aktiv sifatida baholashda ishning iqtisodiy mohiyatiga asoslanish tendensiyasini namoyon etadi.

LCIA amaliyotida esa kriptoaaktivlarga oid nizolar ko'proq professional investitsiya bitimlari, fintech loyihalari va blockchain platformalari bilan bog'liq

tijorat shartnomalaridan kelib chiqadi. London moliya markazining rivojlangan huquqiy infratuzilmasi hamda Angliya huquqining arbitrajga nisbatan liberal yondashuvi kriptofaktivlar sohasida nizolarni samarali hal etish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. LCIA tribunallari, odatda, kriptofaktivlarni iqtisodiy qiymatga ega raqamli mulk sifatida talqin qilishga moyillik bildiradi.

SIAC amaliyoti esa Osiyo-Tinch okeani mintaqasida kriptofaktivlar bilan bogʻliq nizolarni hal etishda yetakchi oʻrinlardan birini egallaydi. Singapurning kriptofregulyatsiya sohasidagi ilgʻor siyosati va blockchain innovatsiyalarini qoʻllab-quvvatlovchi huquqiy muhiti SIACni raqamli aktivlarga oid arbitrajlar uchun jozibador forumga aylantirgan. SIAC amaliyotida decentralizatsiyalashgan moliya (DeFi), NFT platformalari va tokenlashtirilgan investitsiya loyihalari bilan bogʻliq nizolar ulushi ortib bormoqda.

Kriptofaktivlarga oid arbitraj amaliyotida yana bir muhim tendensiya — arbitraj kelishuvlarining raqamlashtirilishi hisoblanadi. Smart-kontraktlar orqali tuziladigan arbitraj bitimlari, blockchain asosidagi “on-chain dispute resolution” tizimlari va avtomatik ijro mexanizmlari arbitraj jarayonining klassik modelini sezilarli darajada oʻzgartirmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon arbitrajning asosiy tamoyillari — taraflar tengligi, protsessual adolat va mustaqillik bilan uygʻunligini taʼminlash boʻyicha yangi huquqiy savollarni yuzaga keltirmoqda.

Umuman olganda, ICC, LCIA va SIAC amaliyotida kriptofaktivlarga oid nizolar boʻyicha shakllanayotgan tendensiyalar xalqaro arbitraj tizimining raqamli iqtisodiyot sharoitiga moslashib borayotganini koʻrsatadi. Bu esa kelajakda kriptofaktivlar boʻyicha maxsus arbitraj standartlari va yagona yondashuvlar shakllanishi ehtimolini kuchaytiradi.

XULOSA

Kriptoalyutalar, NFTlar va boshqa virtual aktivlarning jadal rivojlanishi natijasida xalqaro xususiy huquq hamda xalqaro arbitraj oldida yangi huquqiy muammolar vujudga kelmoqda. Blockchain texnologiyasiga asoslangan munosabatlarning transchegaraviy xususiyati, ishtirokchilarning anonimligi va markazlashmagan boshqaruv mexanizmlari an'anaviy nizolarni hal etish institutlarini yangi sharoitlarga moslashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kriptoalyutalar va NFTlarning huquqiy tabiati bo'yicha xalqaro miqyosda yagona yondashuv hali shakllanmagan. Ayrim davlatlar ularni mulk obyektlari sifatida e'tirof etsa, boshqalari to'lov vositasi, investitsiya aktivi yoki raqamli huquqlar majmui sifatida baholamoqda. Huquqiy maqomning turlicha talqin qilinishi mazkur aktivlarga oid nizolarni ko'rib chiqishda yurisdiksiya, qo'llaniladigan huquq va arbitraj qarorlarini ijro etish masalalarini murakkablashtirmoqda.

Smart-kontraktlar blockchain ekotizimining asosiy elementlaridan biri sifatida huquqiy munosabatlarni avtomatlashtirish imkoniyatini yaratmoqda. Biroq ularning dasturiy kod shaklida ifodalanishi taraflar irodasining mazmuni, shartnomani talqin qilish va javobgarlik masalalari bo'yicha yangi nazariy hamda amaliy bahslarni keltirib chiqarmoqda. Ayniqsa, "code is law" konsepsiyasi texnologik boshqaruv va huquqiy tartibga solish o'rtasidagi nisbatni qayta ko'rib chiqish zarurligini namoyon etmoqda.

Tahlillar xalqaro arbitrajning kriptoaktivlar bilan bog'liq nizolarni hal etishda eng istiqbolli mexanizmlardan biri ekanligini ko'rsatdi. ICC, LCIA va SIAC kabi nufuzli arbitraj institutlari amaliyotida blockchain va virtual aktivlarga oid nizolar sonining ortib borayotgani arbitrajning ushbu sohadagi ahamiyati tobora kuchayib borayotganidan dalolat beradi. Arbitrajning moslashuvchanligi,

maxfiylik tamoyili, protsessual erkinlik va arbitraj qarorlarining xalqaro miqyosda tan olinishi kabi afzalliklari uni raqamli iqtisodiyot ishtirokchilari uchun maqbul vositaga aylantirmoqda.

Shu bilan birga, arbitraj amaliyotida smart-kontraktlar asosida tuzilgan arbitraj kelishuvlarining haqiqiyliigi, DAOlar faoliyati bilan bog‘liq nizolarning huquqiy tabiati, anonim taraflarni identifikatsiya qilish hamda arbitraj qarorlarini ijro etish masalalari hali ham to‘liq yechim topmagan muammolar sifatida saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, kryptoaktivlarning markazlashmagan tabiati va ularni muayyan hudud bilan bog‘lashning murakkabligi arbitraj qarorlarini amaliy ijro etish jarayonida qo‘shimcha qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida virtual aktivlar bozorini huquqiy tartibga solish bo‘yicha muhim normativ-huquqiy asoslar yaratilgan bo‘lsa-da, kryptoaktivlar va NFTlarga oid nizolarni arbitraj orqali hal etish masalalari hali yetarli darajada rivojlanmagan. Mamlakatda virtual aktivlarning fuqarolik-huquqiy maqomini aniqlashtirish, smart-kontraktlarning huquqiy kuchini normativ darajada mustahkamlash, arbitrajga taalluqlilik mezonlarini belgilash va arbitraj qarorlarini ijro etishning zamonaviy mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqot yakunlari asosida xalqaro arbitraj tizimining kelajakdagi rivojlanishi blockchain texnologiyalari bilan integratsiyalashuv yo‘nalishida davom etishi mumkin degan xulosaga kelish mumkin. Xususan, on-chain dispute resolution mexanizmlari, raqamli arbitraj platformalari va smart-kontraktlarga integratsiyalashgan arbitraj protseduralari yaqin istiqbolda xalqaro tijorat nizolarini hal etishning yangi modelini shakllantirishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli

milliy qonunchilik va arbitraj institutlari ushbu transformatsiyalarga tayyor bo‘lishi hamda xalqaro standartlar bilan uyg‘un rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. Kitob va monografiyalar

1. Nakamoto S. *Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*. – 2008. – 9 p.
2. Szabo N. *Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets*. – 1996. – 18 p.
3. Tapscott D., Tapscott A. *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World*. – New York: Penguin, 2016. – 368 p.
4. Finck M. *Blockchain Regulation and Governance in Europe*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – 240 p.
5. Werbach K. *The Blockchain and the New Architecture of Trust*. – MIT Press, 2018. – 192 p.

II. Ilmiy maqolalar va konferensiya materiallari

6. De Filippi P., Wright A. Blockchain and the Law: The Rule of Code // *Harvard Journal of Law & Technology*. – 2018. – Vol. 31(2). – P. 1–30.
7. Werbach K. Trust, But Verify: Why the Blockchain Needs the Law // *Berkeley Technology Law Journal*. – 2018. – Vol. 33. – P. 489–500.
8. Buterin V. DAOs, Governance and the Future of Organizations // *Ethereum Foundation Research Papers*. – 2017.
9. UNCITRAL. *Technical Notes on Online Dispute Resolution*. – United Nations, 2016.

10. UNIDROIT. *Principles on Digital Assets and Private Law (Draft Works)*. – Rome, 2020–2023.

III. Normativ-huquqiy hujjatlar

11. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York Convention), 1958.
12. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 1985 (as amended in 2006).
13. Regulation (EU) 2023/1114 on Markets in Crypto-Assets (MiCA). – European Union, 2023.
14. FATF. *Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and VASPs*. – Paris, 2021.

IV. O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi

15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-iyuldagi PQ-3832-son qarori “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
16. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 29-iyundagi 485-son qarori “Kripto-aktivlar aylanmasi sohasini tartibga solish choralari to‘g‘risida”.
17. O‘zbekiston Respublikasi “Xalqaro tijorat arbitraji to‘g‘risida”gi Qonuni.
18. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi.

V. Xalqaro arbitraj institutlari materiallari

19. ICC Arbitration Rules. – International Chamber of Commerce, 2021.
20. LCIA Arbitration Rules. – London Court of International Arbitration, 2020.

21. SIAC Arbitration Rules. – Singapore International Arbitration Centre, 2025.
22. WIPO Arbitration and Mediation Center: Case Administration Guidelines. – Geneva, 2022.

VI. Internet resurslari

23. <https://www.iccwbo.org>
24. <https://www.lcia.org>
25. <https://www.siac.org.sg>
26. <https://www.fatf-gafi.org>
27. <https://www.unidroit.org>
28. <https://www.eur-lex.europa.eu> (MiCA Regulation)
29. <https://lex.uz> (O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi bazasi)